

Tri radna ljuđa O supletivnosti i mogućim hrvatskim riječima

Moguća riječ i *vjerojatna riječ* među ključnim su morfološkim pojmovima. U članku se raspravlja o mogućoj hrvatskoj riječi. Kriterij mogućnosti jest supletivnost. Kanonska supletivnost unutar *kanonske tipologije* Grevillea G. Corbetta postavljena je nasuprot kanonskoj fleksiji. Na jeziku pjesama Ivana Slamniga ogleda se kako se i u kojim smjerovima granice mogućih riječi mogu širiti te koliko ih je Slamnig doista i proširio.

Ključne riječi: morfologija (jezik), kanonska tipologija, supletivnost, moguća riječ, vjerojatna riječ, hrvatski jezik, Ivan Slamnig (pjesnik)

I. Naslov i podnaslov ovoga napisa podrazumijevaju mnogošta nesamorasumljivo. *Tri radna ljuđa* prvi je dio prvoga jedanaesterca pjesme »Evanđelisti« iz prve zbirke Ivana Slamniga *Aleja poslije svečanosti* (1956, dalje APS).¹ Ako je jezik pisca konkordancija i katalog leksičkih, sintaktičkih, fonetskih – kakvih god jezičnih – postupaka nastao omjeravanjem o na kojim god temeljima ustanovljene pramjere, onda ovo nije napis o jeziku pisca. Ako je međutim jezik pisca ništa doli jezik pojedinca-govornika koji osviješteno djelatno stvara u okviru dopustivoga i malko onkraj toga – samim time otklanjamo nesvjesno stvaranje, koje nam je u ljudskoj naravi, koje očitujemo svaki put kad kao izvorni govornici progovorimo ili šutke zamislimo kakav iskaz – onda ovaj napis na temelju jednoga polustiha jednoga pojedinca-govornika želi razvidjeti okvir dopustivog hrvatskoga, odnosno koliko je onkraj okvira pojedinac-govornik zakoraknuo i koliko je onkraj okvira uopće moguće koraknuti.

¹ Svi Slamnigovi primjeri u napisu iz te su zbirke, a navode se prema prvom izdanju: Ivan Slamnig, *Aleja poslije svečanosti*, Biblioteka Suvremeni pjesnici, Matica hrvatska, Zagreb, 1956.

II. Okvir je supletivnost, koju odmah određujemo kao morfološku pojavu ostvarivanja leksema oblicima riječi kojih se leksički morfovi ne dadu dovesti u vezu nikakvim sinkronijskim vrijedećim morfonološkim pravilom. Među općepoznatijim indoeuropskim egzemplarima supletivnosti bili bi ovi (donosimo odmah i usporedne nesupletivne primjere):²

lat.	POZ. bon-us 'dobar' clar-us 'slavan'	KOMP. mel-ior clar-ior	SUPER. optim-us clar-issimus
engl.	PZ. (INF.) go 'ići' walk 'hodati'	PF. went walk-ed	
hrv.	SG. čověk-∅ děčak-∅	PL. ľud-i děčac-i	

Samim time otklanjamo, prvo, mišljenja da se o supletivnosti dade govoriti i u fleksijskome, gramatemske dijelu oblika riječi, drugo, tradicionalnu nedorečenost u odredbama supletivnosti na kakvu nailazimo i u suvremenim hrvatskim priručnicima. Pri supletivnosti nije dakle riječ tek o »djelomično ili potpuno različitim« morfovima,³ nego o leksičkim, korijenskim morfovima istoga leksema koji se morfonološki jedni s drugima ne dadu dovesti u vezu. Budi pokazano na korijenima hrvatskih glagola I. vrste (*za*)kleti, (*za*)četi, (*za*)nijeti:

hrv.	INF.	PZ.
	kle-∅-ti	kun-e-m
	če-∅-ti	čn-e-m
	ně-∅-ti	nes-e-m

² Nerijetko se supletivnost veže upravo uz indoeuropske jezike. *Surreyska* baza podataka (Brown *et al.* 2004) na 30-ak jezika svijeta pokazuje da bi se te predodžbe valjalo osloboditi – supletivnosti ima po svem svijetu.

³ V. npr. Barić *et al.* (1995: § 217), Simeon (1969: s. v. *supletivan, supletivizam*).

kod kojih možemo imati i slične – dijakronijski čak iste – korijene, ali korijene koji se sinkronijskim morfonološkim pravilom ne mogu dovesti u vezu.⁴

Naša odredba supletivnosti istodobno znači da *riječ* iz podnaslova razumijemo kao *leksem*, a leksem kao činjenicu umnoga rječnika (leksikona), odnosno ukupnost oblikâ i značenjâ riječi, ponajprije punoznačne. Ukupnost o kojoj govorimo ima utvrdivo i stalno jezgreno značenje koje u *oblik riječi* prinosi leksički morf. Leksem se ostvaruje, postvaruje, manifestira, uobličuje u oblicima riječi, a oblici riječi međusobno su takvi da se iz dubinskoga, polaznog oblika dadu izvesti, derivirati utvrdivim morfonološkim pravilima jezika o kojemu je riječ.⁵ Na jednostavnome primjeru pokazano, hrvatski leksem *ruka*⁶ ostvaruje se tako primjerice ovim oblicima riječi (leksičke ćemo i gramatičke morfove odmah raščlaniti):

N	ruk-a
G	ruk-ě
D	ruc-i
V	ruk-o

U svim četirima imamo posla s istim leksičkim morfemom, koji dubinski prikazujemo kao {ruk}. Dok se u oblicima riječi *ruka, rukě, ruko* javlja površinski prikaz ili morf [ruk], koji odgovara dubinskomu prikazu, u obliku riječi *ruci* javlja se morf [ruc]. Za njegovu derivaciju ne treba nam više od sinkronijski vrijedećega hrvatskog morfonološkog pravila prema kojemu se velar (*k, g, h*) ispred vokala *i* u pojedinim oblicima riječi smjenjuje s dentalnim sibilantom (*c, z, s*), dakle ono što je već na propedeutičkoj razini poznato kao sibilantizacija.

⁴ Izuzimamo pritom objašnjenje prijevodom (apofonijom, *Ablautom*), koje je kadšto i sinkronijski upotrebljivo.

⁵ Osnovno o *leksemu, leksikonu, oblicima riječi, dubinskim i površinskim* reprezentacijama v. npr. u Bauer (2003), Katamba – Stonham (2006).

⁶ Zapisivanje leksema simplificirat ćemo i bilježiti ih kurzivom (npr. *ruka*), ne malim kapitalima (npr. РУКА), kako je uobičajeno. Na apstraktnosti ćemo ipak donekle uzastojati pa ćemo se u prikazu – kako se već moglo primijetiti – služiti uvriježenim transkripcijskim znakovljem, npr. simbolima *l* (ne *lj*), *ě* (ne *ije, je*) i *sl*.

Vratimo li se supletivnosti, jasno je da nas ona dovodi pred metodološki problem u jezikoslovlju odavno prepoznat (u tom smislu nije ništa nova). Ako se hrvatski leksem *čověk* ostvaruje putem oblika riječi koji morfski raščlanjeni izgledaju ovako:

N	čověk-∅
G	čověk-a
D	čověk-u
V	čověč-e

tada uspostavljeni leksički morfem {čověk} relativno lako dovodimo u vezu s njegovim morfskim ostvarajima u oblicima riječi. Jedino pravilo koje nam za to treba jest pravilo palatalizacije velara ispred *e* u obliku za Vsg., prema kojem pravilu u obliku za Vsg. izvodimo površinski prikaz [čověč]. No leksem *čověk* postvaruje se i u ovakvim oblicima:

N	ľud-i
G	ľud-ĩ
D	ľud-ima
V	ľud-i

Površinski prikaz [ľud] ni na koji način, nijednim hrvatskim morfološkim pravilom – sad ni sinkronijskim ni dijakronijskim – ne možemo izvesti iz dubinskoga prikaza morfema {čověk}. Pa ipak i dalje kažemo da su oblici riječi *ľudi*, *ľudi*, *ľude*, *ľudima* ostvaraji leksema *čověk*, što dovodi u pitanje odredbu leksema kao ukupnosti pravilima povežljivih obliká. Na taj je način supletivnost – a [čověk] i [ľud] supletivni su alomorfi – istinska smetnja svakoj morfološkoj teoriji, kako god ona utemeljena bila: *high-water-mark of irregularity* (Hockett 1958: 280), mjesto na kojemu morfolozi *have to admit defeat* (Bauer 2003: 48), trn u oku naravnomorfološkomu zahtjevu za morfotaktičkom providnošću, transparentnošću (v. Dresler 1987: 103; 2005: 273).

Predvidljiv pak i relativno pravilan skup oblika riječi u kojima se pojedini leksem uobličuje zovemo *paradigmom*. Kako bi izgledala idealna kanonska fleksijska paradigma? Kad to kažemo, mislimo na paradigmu koja bi s minimumom fonetske razlike postizala maksimum semantičke razlike.

U jeziku poput hrvatskoga, a pretpostavimo zasad da je u njemu po sedam padežnih oblika raspoređeno unutar dvaju brojeva, paradigma imenica imala bi 14 oblika riječi, i to takvih oblika u kojima po mogućnosti ne bismo imali morfonološke alternacije korijenskoga morfa (označimo ga sa *radix₀*), a oblici bi se u gramatemima (označimo ih brojkama 1–14) dosljedno razlikovali, dakle među njima ne bi bilo sinkretizma, primjerice:

	SG.	PL.
N	radix ₀ -1	radix ₀ -8
G	radix ₀ -2	radix ₀ -9
D	radix ₀ -3	radix ₀ -10
A	radix ₀ -4	radix ₀ -11
V	radix ₀ -5	radix ₀ -12
L	radix ₀ -6	radix ₀ -13
I	radix ₀ -7	radix ₀ -14

Tako savršene i obavijesne paradigme u hrvatskome nemamo, a pitanje je ima li je u jezicima uopće. Ali uzimamo ju kao ideal. Koliko taj ideal nije postignut, pokazuje već imenička e-paradigma (npr. paradigma leksema *ruka*), gdje u DLsg. imamo morfonološki alterniran korijenski morf (označimo ga sa *radix₁*, sa sibilariziranim polaznim velarom) i ovakav raspored gramatema (kojih je razlikovnost s mogućih 14 svedena na 9):

	SG.	PL.	SG.	PL.
N	radix ₀ -1	radix ₀ -7	ruk-a	ruk-e
G	radix ₀ -2	radix ₀ -8	ruk-ē	ruk-ũ ⁷
D	radix ₁ -3	radix ₀ -9	ruc-i	ruk-ama
A	radix ₀ -4	radix ₀ -7	ruk-u	ruk-e
V	radix ₀ -5	radix ₀ -7	ruk-o	ruk-e
L	radix ₁ -3	radix ₀ -9	ruc-i	ruk-ama
I	radix ₀ -6	radix ₀ -9	ruk-ōm	ruk-ama

⁷ U neutralnome jeziku gramatem *ũ* doći će samo u imenica *ruka* i *noga*, eventualno i *sluga*. U smislu općehrvatskoga gramatem *ā*, inače redovit, u tih imenica osjeća se regionalnim, južnohrvatskim, usp. Slamnigove inačice *o bijelo meko meso mojih rukū* (APS, *Zagrađena njegovim rukama*), *Tko će mi dati kanarinca, / da mi se hrane iz rukū* (APS, *Tko će mi dati duge žute kose*), ali *kratkovidni i izbrazdanih ruka / pisali su Matej, Marko, Luka* (APS, »Evanđelisti«); na stranu potreba za rimom (*ruka* – *Luka*), nama je zanimljivije to što je Slamnig Metkovic, hrvatski južnjak, bez obzira na zagrebački superstrat.

Kako bi tada izgledao kontrapunkt? Ako supletivnost vidimo kao naličje idealne fleksije, kako bi onda izgledala idealna, kanonska supletivnost? – Izgledala bi tako da bismo za svaku ćeliju unutar paradigme imali poseban leksički morf (pretpostavljeno *radix*₁₋₁₄), a gramatemi bi s njime bili tako fuzionirani da vjerojatno i ne bi bili raspoznatljivi, razlučivi, pa ćemo eksponente u ćelijama (eksponent je oblik riječi kako je ostvaren u pojedinoj ćeliji) zabilježiti morfski nerazlučeno (označimo ih sa *forma*₁₋₁₄):

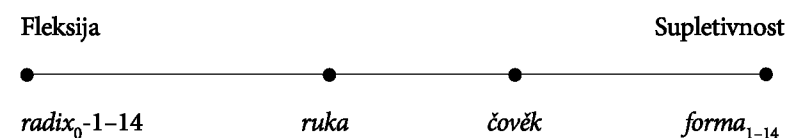
	SG.	PL.
N	forma ₁	forma ₈
G	forma ₂	forma ₉
D	forma ₃	forma ₁₀
A	forma ₄	forma ₁₁
V	forma ₅	forma ₁₂
L	forma ₆	forma ₁₃
I	forma ₇	forma ₁₄

Tako savršeno supletivne paradigme, opet, u hrvatskome nemamo i sva je, opet, prilika da je ni u jednome jeziku nema. Ono što imamo i od čega smo krenuli jest ovo (3 inačice korijenskoga morfa, od toga jedna supletivna, i 8 različitih gramatema):

	SG.	PL.	SG.	PL.
N	radix ₁ -1	radix ₃ -6	čověk-ø	ľud-i
G	radix ₁ -2	radix ₃ -7	čověk-a	ľud-ĩ
D	radix ₁ -3	radix ₃ -8	čověk-u	ľud-ima
A	radix ₁ -2	radix ₃ -4	čověk-a	ľud-e
V	radix ₂ -4	radix ₃ -6	čověč-e	ľud-i
L	radix ₁ -3	radix ₃ -8	čověk-u	ľud-ima
I	radix ₁ -5	radix ₃ -8	čověk-om	ľud-ima

Nemamo dakle ostvarenu idealnu fleksiju niti imamo idealne supletivnosti. Oblici kojima se leksemi ostvaruju uvijek su negdje između tih dviju krajnosti. Iskustveno i bez mnogo mudrovanja znamo da je golemo većina njih bliže idealnoj fleksiji, a da se tek neki približavaju idealnoj

supletivnosti. Ako dakle pretpostavimo da se većina riječi (leksema) jednoga jezika, primjerice hrvatsko *ruka*, ostvaruje oblicima koji su bliže idealnoj fleksiji:

pitamo se koliko je udesno – do idealne supletivnosti – *moćuće* ići i *vjerojatno* stići. Odnosno: Koliko smo desno u hrvatskome stigli, primjerice s leksemom *čověk*, gdje još ima prostora za »napredak« i gdje je u svemu tome Ivan Slamnig? Da bismo to učinili, valja nam vidjeti na koje sve načine supletivnost odstupa od idealne fleksijske paradigme i kakvih u jezicima svijeta supletivnih oblika ima.

III. Kanonski pristup tipologiji o kojemu je privedeno našoj svrsi bilo riječi u § II. u nizu je radova i na različitim kategorijama razrađivao Greville G. Corbett.⁸ Prema takvu pristupu kanonska bi fleksijska paradigma pokazivala ove odlike (Corbett 2007: 9):

	usporedba ćelija	usporedba leksema
ustroj/kompozicija	isti	isti
leksički materijal (oblik osnove)	isti	različit
fleksijski materijal (oblik gramatema)	različit	isti
ishod (flektirani oblik riječi)	različit	različit

Za utvrđivanje pak kanonske supletivne paradigme Corbett (2007) donosi četrnaest dvojčanih kriterija. Unutar njih lijeva je vrijednost (ona lijevo

⁸ Još od kraja 1990-ih; za ovu prigodu v. npr. Corbett (2005), o kanonskim kriterijima za slaganje i o njihovoj primjeni v. npr. Corbett (2005; 2006), za fleksiju i supletivnost v. poticaj našem radu – Corbett (2007).

od znaka >) uvijek neobilježena, kanonska, što u smislu idealne fleksijske paradigme istodobno znači krajnju *nepravilnost*. Kriteriji su dvovrtni, prvih devet (ovdje § III.1–9) tiče se unutarnjeg ustroja oblika riječi, unutarleksemski su, ostali su (ovdje § III.10–14) vanjski, izvanleksemski.

III.1 stopljeni eksponent > osnova [i afiks]

Riječima, kanonskija je supletivnost ona u kojoj su leksički morf i gramatem eksponenta čelije stopljeni (fuzionirani) i neraščlanjivi od one u kojoj se osnova i afiks dadu raščlaniti. Hrvatski je visokoflektivni jezik, promjenljive riječi u njemu uvijek imaju flektirajući dio, no u pojedinim zamjeničkim paradigmama zapravo imamo takav slučaj, da se nominativni oblici raščlaniti ne dadu, a ostali dadu, dajbudi komutacijom unutar paradigme:

hrv.	N	ja	mi	tko
	G	men-e ⁹	n-as	k-oga ¹⁰
	D	men-i	n-ama	k-omu
	A	men-e	n-as	k-oga
	V	–	–	–
	L	men-i	n-ama	k-ome
	I	mn-om	n-ama	k-ime

Prema tom kriteriju oblici *ja*, *mi*, *tko* na supletivnoj ljestvici zauzimaju više mjesto, a to bismo mogli reći i za infinitivno PEF-*ići* (??id-*o*-ti) prema vidskome parnjaku PEF-*laziti* (*laz-i-ti*). Slično je u engleskoj komparaciji pridjevâ *good* 'dobar' i *bad* 'loš', sa supletivnim komparativima *better* i *worse*; pritom je *worse* potpuno neraščlanjivo, dakle kanonskije supletivno no što je *better*, u kojem se obliku komparativni sufiks *er* ipak raspoznaje.¹¹

⁹ Odlučili smo se za takvu raščlambu (tako je npr. i u Silića i Pranjkovića 2005: 118), premda držimo da ne bi bilo pogrešno ni *m-ene*... Pitanje raščlambe nije nam ovdje presudno i ostavljamo ga otvorenim.

¹⁰ I u nominativnome *tko* korijen je *k*, međutim zbog premetanja sinkronijski tu možemo govoriti o supletivnosti (u suprotnome valjalo bi uspostaviti sinkronijsko pravilo metateze *kt* → *tk*, koje bi vrijedjelo samo za taj oblik).

¹¹ I Corbett se (2007: 15) služi tim poznatim engleskim primjerom premda mu je jasno da je dvojbena treba li komparaciju držati baš fleksijom, a ne derivacijom.

III.2 potpuna [fonološka nepodudarnost] > djelomična [fonološka nepodudarnost]

Riječima, kanonskija je supletivnost ona u koje postoji potpuno fonetsko nepodudaranje morfova.¹² Dakle parovi poput:

hrv.	dobar ~ bolji, ja ~ mene, jedan ~ prvi, biti ~ jesam, PEF- <i>ići</i> ~ PEF- <i>laziti</i>
lat.	bonus ~ melior, sum 'jesam' ~ fui 'bijah', ferro 'nosim' ~ tuli 'nosih'
fr.	aller 'ići' ~ vais 'idem', être 'biti' ~ suis 'jesam'

kanonskije su supletivni od primjerice:

hrv.	velik ~ veći, dva ~ drugi, tri ~ treći, kleti ~ kunem
------	---

III.3 bez otkrite [engl. overt] realizacije > otkrita realizacija

Riječima, kanonskija je supletivnost ona u kojoj je riječ o nultoj fonetskoj reprezentaciji, o nultome morfu. Ruska nulta prezentska kopula, primjerice (Tihonov 2002: 409):¹³

rus.	PZ.	Ø temno.	'Mračno je.'
	PF.	Bylo temno, dušno...	'Bilo je mračno, zagušljivo...'
	FUT.	Budet temno do poludnja.	'Bit će mračno do podneva.'

u hrvatskome nema potpun adekvat, međutim – ako prihvatimo da je nulta realizacija također slučaj supletivnosti – nultu kopulu u hrvatskome imamo u 3. licu perfekta i pluskvamperfekta refleksivnih glagola (normirano, nije negramatično ako je ima), u oblicima perfekta i pluskvamperfekta svih lica koji se obično pripisuju labavoj kategoriji »živa pripovijedanja«¹⁴ te onda kad uz kopulu dolazi enklitička objektna zamjenica:

¹² Usp. i Dressler (1987: 103). Opreka *potpune* i *djelomične* supletivnosti razmatra se još i u terminima *jake* i *slabe* supletivnosti (v. Corbett 2007: 15), a nije nepoznata ni našim gramatikama (v. Barić *et al.* 1995: § 217).

¹³ Usp. i Timberlake (2006: 861), Corbett (2007: 16).

hrv.	PR.	On se \emptyset uozbiljio.	!On se je uozbiljio.
		Pozvao me \emptyset na cugu.	!Pozvao me je na cugu.
		Ispitalo ga \emptyset pet dana.	Ispitalo ga je pet dana.
		!On \emptyset pogledao kroz prozor.	On je pogledao kroz prozor.
		!Mi \emptyset stigli.	Mi smo stigli.
		!I tako svi \emptyset se čudili. ¹⁴	I tako svi su se čudili.

III.4 više inačica > manje inačica

Riječima, što je više supletivnih leksičkih morfova koji iskazuju isti morfem, to je supletivnost kanonskija, to smo udaljeniji od kanonske fleksije – kako smo ju početka § III. prikazali – u kojoj je leksički materijal unutar paradigme vazda isti. U hrvatskome pretendenti za prvake u supletivnosti glagoli su *ići* i *biti*, pogotovo ako vidske parnjake uzmemo kao ostvaraje istih leksema (što je, valja priznati, proširenje pojma leksema):

hrv.	<i>ići</i>	
	id	ići, ¹⁵ idem, idući, idah
	iš	išao, išavši
	(i)đ ¹⁶	PREF-(i)đoh
	laz	PREF-laziti ¹⁷
	<i>biti</i>	
	bi	biti, bio, bivši, bih
	bud	budem, budući
	b ¹⁸	bijah
	jes	jesam
	s	sam

¹⁴ APS, »Evangelisti«; u stihovima prije tôg stoji *I oni su se malom čudili, / a on se \emptyset opet njima čudio.*

¹⁵ U infinitivu dolazi u obzir i tradicionalno tumačenje s korijenom *i* (v. npr. Barić *et al.* 1995: § 752), u najmanju ruku jednako loše kao i ovo naše sa *id*: {id- \emptyset -ti} → *ići*.

¹⁶ Za razliku od Barić *et al.* (1995: § 752) korijensko *đ* ne pripisujemo obliku imperfekta *idah*..., gdje je ono posljedica jotacije korijenskoga *d*, nego obliku aorista (eventualno prezenta) glagola poput *doći*, *naići*, *naći* i sl.

¹⁷ Npr. *sići* ~ *slaziti*, *proći* ~ *prolaziti*, usp. *orah se nad vodom diže, / majka viče: Slazi, sine!* (APS, »Romanca o trećem sinu«), *Prolazila sam kroz staklena vrata šume* (APS, *Prolazila sam kroz staklena vrata šume*).

¹⁸ Ako si imperfektni oblik dopustimo rastavljati kao {b-ě-ah- \emptyset }, kako dijakronijski jest (v. Maretić 1899: § 133c; Matasović 2008: § 336).

Ovisno o brojenju imamo dakle četiri supletivna morfa, uz malo interpretativne slobode u opisu sinkronije čak njih pet. Naći više od toga u jezicima svijeta rijetkost je i obično se daje dovesti u pitanje kao prava supletivnost. Ono što jest zanimljivo jest to da će kopule i glagoli kretanja nerijetko biti ti koji brojem supletivnih korijena prednjače. Tako primjerice u gruzijskome – jeziku ni po čemu blisku hrvatskomu – glagol 'doći, stići' također ima četiri supletivna korijenska morfa (v. Brown *et al.* 2004: Georgian).

III.5 morfološka distribucija > morfosintaktička distribucija

Riječima, morfološki raspoređena supletivnost (jednostavnije, supletivnost unutar jednoga dijela paradigme) kanonskija je od morfosintaktički raspoređene. Primjer morfološke distribucije prezentski su oblici francuskoga *aller* 'ići', a primjer morfosintaktičke oblici hrvatskoga *čověk*:

fr. <i>aller</i>		SG.	PL.
	1	v-ais	all-ons
	2	v-as	all-ez
	3	v-a	v-ont
hrv. <i>čověk</i>		SG.	PL.
	N	čověk- \emptyset	ľud-i
	G	čověk-a	ľud-ĩ
	D	čověk-u	ľud-ima
	A	čověk-a	ľud-e
	V	čověk-e	ľud-i
	L	čověk-u	ľud-ima
	I	čověk-om	ľud-ima

Što se na prvi pogled čini samo od sebe jasno, valja ipak do-jasniti. Naime morfosintaktička raspodjela *čověk* ~ *ľud* doista se temelji na činjenici da morf *čověk* dolazi u slučajevima kad je riječ o obilježju singular, a morf *ľud* kad je riječ o obilježju plural. S druge strane francusko *allons*, *allez*

povezljivo je s morfološkom (!) činjenicom da mnogi francuski glagoli u 1. i 2. licu plurala imaju alternaciju osnove (npr. *acheter* ‘kúpiti’),¹⁹ samo što je u glagola *aller* ona ostvarena supletivnošću, odnosno kao kad bismo u prezentu hrvatskih glagola tipa *hódati*, *pítati*, *bívati*, *prohódati*, *ispítati*, *dobívati* i sl. u 3. licu plurala imali supletivni morf samo zato što ondje dolazi do pravilne i očekivane prozodijske alternacije (može se i obratno kazati: do alternacije dolazi u svim licima osim u 3. licu plurala):

fr. <i>acheter</i>	SG.	PL.
	1	achèt-e [aʃɛt]
	2	achèt-es [aʃɛt]
	3	achèt-e [aʃɛt]
		achet-ons [aʃ(ə)tɔ̃]
		achet-ez [aʃ(ə)te]
		achèt-ent [aʃɛt]
hrv. <i>hódati</i>	SG.	PL.
	1	hôd-â-m
	2	hôd-â-š
	3	hôd-â-ø
		hôd-â-mo
		hôd-â-te
		hód-â-u

Ako je *mi* plural od *ja*, a o tome u jezikoslovcima i nema sloge, kazat ćemo da je hrvatsko *ja ~ mi* supletivno morfosintaktički, a da je *ja ~ mene* supletivno morfološki, čemu potporu Corbett (2007: 21, doduše za ruski, ali ondje je jednako) nalazi u sklonidbama tipa *mi ~ nas*, *mati ~ matere*, *ime ~ imena*, *podne ~ podneva*, odnosno u činjenici da mnoga hrvatska sklonidba ima neku vrstu pravilne alternacije u kosome padežu. – Teza nije nedvojbeno, ako ništa već i stoga što je padež morfosintaktička činjenica, ali nećemo dalje u nju ulaziti.

III.6 nealternirajuća [supletivnost unutar ćelije] > alternirajuća [supletivnost unutar ćelije]

Riječima, kanonskija je supletivnost ona pri kojoj unutar jedne ćelije nema alternacije između dvaju supletivnih morfova, odnosno kanonskiji je slučaj supletivnost u hrvatskome *čověk* no što je to u ruskome *čelovek*,

gdje u Gpl. nalazimo i *čelovek* i *ljudej* (Corbett 2007: 23):

rus.	desjat' čelovek	'deset ljudi'
	desjat' molodyh ljudej	'deset mladih ljudi'
hrv. ²⁰	šestero ljudi	
	šestorica zbunjenih ljudi	

III.7 manje relevantno obilježje > više relevantno obilježje

Riječima, što je obilježje relevantnije, manja je semantička pravilnost, jer je interakcija s korijenom veća; što je obilježje manje relevantno, supletivnost je kanonskija, jer je interakcija s korijenom manja. *Relevantnost* je termin kojim je morfološku teoriju bitno obogatila Joan Bybee (1985), a riječ je o tome da pojedine kategorije u bitnome smislu utječu na značenje korijena pojedine vrste riječi (pa su u tom smislu relevantnije), a da druge utječu manje. Ako smo kod glagola, najrelevantnija će kategorija biti *vid*, potom *vrijeme*, potom *način*, pa tek onda *lice*, koje se zapravo i ne tiče predikacije, nego onih koji predikaciju vrše. Stoga je veoma zanimljiv slučaj koji Mithun (1999: 465) nalazi u sjevernoameričkome jeziku *mikasuki* (središnji muskogijski jezik, SAD, Florida) – pojedini se glagolski korijeni supletivno smjenjuju ovisno o broju apsolutivnih (neprijelaznih) vršilaca, npr. glagol 'trčati'. Kod imeničkih korijena *broj* je relevantnije obilježje od *padeža*, pa bismo mogli reći da je u hrvatskome *ja ~ mene* (padež) kanonskije supletivno od *čověk ~ ljudi* (broj).²¹

²⁰ Hrvatski primjeri Slamnigovi su (APS, *Šestero ljudi s dobroćudnim licima kosaca*).

²¹ Na temelju Bybeeina uvida daje se načiniti i hijerarhija relevantnosti, koja – a to govori o njegovu visoku dosegu – izravno utječe na blizinu afiksalnog ostvaraja pojedinog obilježja u odnosu na korijenski morf. Nije dakle uopće čudno to što su morfovi za lice (u glagola) i padež (u imenica) najudaljeniji od korijena.

¹⁹ U *Robertu* to su konjugacijski tipovi pod brojevima 4–6, 19, 21–22...

III.8 kontekstualno obilježje > inherentno obilježje

Riječima, kontekstualno (sintaktički) uvjetovana supletivnost kanonskija je od one uvjetovane inherentnim obilježjem. Corbettov je (2007: 25) primjer iz istočnonorveškoga dijalekta, gdje je supletivnost osnove u pridjeva sa značenjem 'malen' – *liten* ~ *vesle* – uvjetovana određenošću, što je ondje kontekstualno pridjevsko obilježje, kao što je i u hrvatskome:

istnorv. en	lit-en	gutt-ø	'jedan mali dječak'
ART.M.SG.INDEF	malen-M.SG.INDEF	dječak(M)-SG.INDEF	
den	vesle	gutt-en	'taj mali dječak'
ART.M.SG.DEF	malen.SG.DEF	dječak(M)-SG.DEF	

Zanimljivo, u hrvatskome imamo nešto slično – ali samo slično, jer nije riječ o supletivnosti – naime pridjev *mali* nema tzv. neodređeni oblik za Nsg. muškoga roda (?*mal*, ?**mao*), pa u tzv. neodređenim kontekstima dolazi s osnovom *malen*, s dodatnim sufiksom:

hrv.	»DEF.«	»INDEF.«	»INDEF.«
	mal-i	?mal-ø	mal-en-ø

Usp. u Slamniga (APS, »Napušteni mali park«; *Ožujski mu vjetar je u kosi*):

Napušteni **mali** park.

– Nije dobro slušat snene priče, / kad je netko **malen** kao ti.

Ono što međutim vidimo kao svojevrsan problem Corbettova je hijerarhija. Nije naime posve jasno zašto je kontekstualno uvjetovana supletivnost kanonskija od inherentno uvjetovane. Hijerarhija bi, čini nam se, vrijedjela kao nadoveza na kriterij III.7 – kontekstualna obilježja obično su manje relevantna i ostvaruju se fleksijski – no problem se javlja u usporedbi s daljim kriterijima (v. npr. § III.13), kod kojih se veli da je kanonskija ona supletivnost koja nema vanjskih utjecaja, a kontekstualna su obilježja nametnuta upravo izvana.

III.9 više obilježja > manje obilježja

Riječima, što je više obilježja potrebno za određivanje ćelije u kojoj se supletivni oblik pojavljuje, to je supletivnost kanonskija, odnosno to je mogućnost semantičke distinkcije manja. Dok kriteriji u §§ III.7 i III.8 rangiraju obilježja, ovaj ih kriterij kvantificira. Drugim riječima, možemo zamisliti primjerice ovakvu hijerarhijsku ljestvicu kanonske supletivnosti: 3. lice singulara prezenta > singular prezenta > prezent.

III.10 nepreklopljena [supletivnost] > neusmjerena preklapljena [supletivnost] > usmjerena preklapljena [supletivnost]²²

Riječima, kanonskija supletivnost ona je u kojoj nema preklapanja oblika u dvjema paradigmama, prodiranja oblika iz paradigme jednoga leksema u paradigmu drugoga. Ako pak preklapanja ima, kanonskiji je slučaj kad sinkronijski nije moguće utvrditi smjer zadiranja, odnosno smjer kretanja pozajmljenih oblika. Primjer usmjerene prodiruće supletivnosti, one u kojoj je smjer moguće utvrditi, jest prodor oblikâ za G i Abl od latinskoga *nullus* 'nijedan' u paradigmu od latinskoga *nemo* 'nitko':

lat.	<i>nullus</i>	<i>nemo</i>
N	nullus	nemo
G	nullius	nullius
D	nulli	nemini
A	nullum	neminem
ABL	nullo	nullo

Primjer je neusmjerena i potpunoga preklapanja španjolski preterit od *ser* 'biti' i od *ir* 'ići, doći'. Premda se dijakronijski znade da je prvimice

²² Engl. *nonoverlapping* > *nondirectional overlapping* > *directional overlapping*. Mogući bi hrvatski termin bio i (*ne*)zadiruća supletivnost, (*ne*)prodiruća supletivnost, jer riječ je o svojevrsnoj invaziji, prodoru (engl. *invasion*).

riječ o oblicima glagola *ser*, sinkronijski preteritalni oblici sa *fui* jednako pripadaju obama leksemima.²³

šp.	<i>ser</i>		<i>ir</i>	
	PZ.	PRET.	PZ.	PRET.
1	soy	fui	voy	fui
2	eres	fuiste	vas	fuiste
3	es	fue	va	fue
1	somos	fuimos	vamos	fuimos
2	sois	fuisteis	vais	fuisteis
3	son	fueron	van	fueron

Spomenimo tri zanimljiva hrvatska slučaja preklapljenosti – jedan sinkronijski neusmjeren, pa onda i neproziran, drugi slabo osviješten, treći ne posve priznat jer riječ je o sinkronijski usmjerenju preklapanju. Prvo, sinkroni odnos *čovjek* ~ *ľudi* nastao je preklapanjem oblika dviju imenica, a smjer preklapanja bio je, čini se, takav da se oblik *čovjek* već u dubokoj jezičnoj prošlosti – govorimo o prošlosti hrvatskoga – nametnuo kao singularni prema pluralnomu *ľudi*.²⁴ Singularni oblik *ľud* (psl. **ľudъ*) imao je kolektivno značenje ‘*populus*, puk, narod’, koje se zadržalo u nemalu broju slavenskih jezika, npr. u češkome, poljskome, ruskome (usp. rus. *рабочнй люд* ‘radni narod’, *простой люд* ‘puk, svjetina’ – *Poljanec*: s. v. *люд*). Imenica pak *čovjek* prvobitno je označavala »jednoga od članova sociologičke jedinice, čeljadi, klana, bratstva, porodice« (Skok: s. v.), pa je za ukupnost bila potrebna druga riječ te se bio nametnuo pluralni oblik *ľudi*, koji je značio ‘*homines*, *viri*’. Pero Budmani piše (ARj: s. v. *ľudi*) da se »pl. *čovjeci* [...] nalazi gdjegdje u pisaca XVIII vijeka«, ali odmah dodaje – »mislim da je samovoljna pogreška pisaca«. ²⁵ Početno dakle stanje:

²³ V. Vinja (2006: §§ 212, 269), Corbett (2007: 25–6). Inače, paradigma španjolskoga *ir* sastavljena je od oblika koji potječu iz triju latinskih glagola – *ire* ‘ići’, *vadere* ‘ići’ i *esse* ‘biti’ (Vinja 2006: Uz § 269. *ir*).

²⁴ V. ARj (s. v. *čovjek*, *ľudi*), Skok (s. v. *čovjek*, *ľudi*).

²⁵ Opaska bi onda valjda vrijedjela i za Slamnigova *Tri radna ľjuda* (»samovoljna pogreška pisca«).

	SG.	PL.	SG.	PL.
N	čovjek-ø	–	ľud-ø	ľud-i

preinačilo se nestajanjem singularnoga *ľud* i kontaminacijom oblika *čovjek* i *ľudi*.

Drugo, egzistencijalni bezlični glagol *biti* u prezentu ima oblik pozajmljen od glagola *imati*.²⁶

hrv.	<i>biti</i>			
	PF.	PZ.	FUT. I	
3	bilo je (+G)	ima (+G)	bit će (+G)	

U APS-u negirani su prezentski oblici izdašno potvrđeni (»Pred šinama«; »Napušteni mali park«; »À Hélène«; »Ova su mjesta bez nas, prijatelji«; »Barbara«):

No naravno, odgovora **nema**, /
 nikoga **nema** u grmlju. /
 Ja ću umrijeti, o tom **nema** diskusije, /
 njih **nema**, sasvim **nema** ovdje. /
 Barbare više **nema!** /

Pogledajmo na prvome kako bi glasio u standardnom afirmativnome prezentu i u ne-prezentu:

PZ.	?!No naravno, odgovora nije. ??No naravno, odgovora jest.
PF.	No naravno, odgovora nije bilo. *No naravno, odgovora nije imalo .
FUT. I	No naravno, odgovora neće biti. *No naravno, odgovora neće imati .

²⁶ Inače, vrlo razrađeno o egzistencijalima su u hrvatskome pisali Kordić (2002: poglavlje 7) i Peti (2004). Zainteresirana svesrdno upućujemo na te radove.

Uz to dvije napomene: prvo, govorimo o standardnome hrvatskom, u ne-standardnoj se štokavštini, u kajkavskome i u čakavskome u egzistencijalnim konstrukcijama javljaju i drugačije kombinacije; drugo, u pojedinim standardnohrvatskim zavisnim surečenicama, npr. onim vremenskim s veznikom *dok*, nerijetko frazeologiziranima, moguće je i prezentsko *biti*:

Dok je srca, bit će i Kroacije.
Dok **ima** srca, bit će i Kroacije.

Treće, u suvremenom općehrvatskom više je nego primjetan prodor oblika glagola *kazati* u paradigmu glagola *reći* te prodor komparativnog oblika pridjeva *zao* u komparaciju pridjeva *loš*, što je tim zanimljivije što se supletivni oblik (*gori*) nameće nesupletivnomu (*lošiji*):

hrv.	<i>reći</i>	<i>reći</i>	<i>kazati</i>
1	rečem	kažem	kažem
2	rečeš	kažeš	kažeš
3	reče	kaže	kaže
1	rečemo	kažemo	kažemo
2	rečete	kažete	kažete
3	reku	kažu	kažu
	<i>loš</i>	<i>loš</i>	<i>zao</i>
KOMP.	lošiji	gori	gori
SUPER.	najlošiji	najgori	najgori

Obje promjene lako su utvrdive u izvornih govornika. Iskustvo pisca ovoga rada pokazuje da će govornici na pitanje *Koji je prezent od reći?* intuitivno i bez razmišljanja odmah ispaliti *kažem* (u tom kolopletu još je i odnos *velim* ~ *reći*) te da će na pitanje *Koji je pozitiv od gori?* odgovoriti *loš*. Hrvatske gramatike pojavu još ne konstatiraju, vječito narogušeni jezični savjetodavci vjerojatno se zgražaju nad »nepoznavanjem« jezika, no da je riječ o pojavi staroj barem pola stoljeća, dobro će pokazati Slamnigovi stihovi (APS, *Djetetu sam došo nekad*):

Ali kako da mu **kažem**,
kako to mu mogu **reći**?

Ostali glagolski oblici relativno dobro čuvaju korijen *rek*, usp. i za to Slamniga (APS, *Djetetu sam došo nekad*; »Razgovor«):

I ja svoje prazne šake
zatvorene držim dalje.
Recite mi, što da radim?

I što sam ono na početku **reko**?
Ah, oblak jedan gledam, gdje daleko
iz oblika u oblik juri.
Oprosti na digresiji! Šta **kažeš**?

III.11 bez ostataka > s ostacima

Riječima, supletivnost u kojoj nema prežitaka nesupletivnih morfova kanonskija je. Primjerice, ako si dopustimo – kao što u § III.10 i jesmo – pretpostaviti da je u suvremenom općehrvatskome odnos *reći* ~ *kažem* supletivan, moramo ipak reći/kazati da to neće potvrditi svi govornici te da je u pojedinim regioletima (npr. južna Hrvatska) odnos i dalje *reći* ~ *rečem*, što onda iz nadregionalne perspektive možemo ocijeniti kao regionalizam, a sam odnos *reći* ~ *kažem* manje kanonski supletivnim no što bi slučaj bio da regionalizma nema.

III.12 jedincato > nejedincato

Riječima, supletivni morf kojega se fonološka reprezentacija ne pojavljuje nigdje osim u jednom obliku kanonskije je supletivan od onoga koji se pojavljuje i drugdje. Idealno bi tako supletivno bilo kad primjerice hrvatski morf *lud* ne bismo imali nigdje osim u pluralu *ludi*, međutim imamo ga izdašno potvrđena u derivatima, npr. *ludski*, *ludstvo*, *ludina*, *ludeskara*,

ludikati.²⁷ U engleskome bi *go ~ went* bio kanonskiji supletivni par da uza nj nema prefigirana para *undergo ~ underwent* i sl.

III.13 bez [ulaznih] vanjskih uvjeta > s [ulaznim] vanjskim uvjetima

Riječima, supletivnost bez vanjskih poticaja kanonskija je od one poticane izvana. Primjerice ruski Gpl. od *čelovek* ovisi o atribuiranosti i neatribuiranosti (v. § III.6) te je u tom smislu uvjetovan izvana i manje kanonski supletivan no što bi bio kad bi jednostavno glasilo ili *čelovek* ili *ljudi*. Ako smo prije nultu reprezentaciju uveli kao oblik supletivnosti (v. § III.3), nulta hrvatska kopula uvjetovana blizinom objektne enklitike također je vanjski uvjetovana:

hrv.	on se \emptyset obrijao
	on me \emptyset udario
	ubili \emptyset ga ciglama

(Slučajno ili ne treći primjer – naslov poznate Slamnigove pjesme – u *Sadržaju* APS-a zabilježen je upravo tako, s nultom kopulom.)

III.14 bez [izlaznih] sintaktičkih utjecaja > s [izlaznim] sintaktičkim utjecajima

Riječima, supletivnost koja sama ne utječe na promjene u sintaktičkom okružju kanonskija je od one koja utječe. Tu je dakle riječ o kriteriju obratnom od § III.13. Jedini je problem je li uopće moguće govoriti o supletivnosti ako je sintaktički utjecaj različit, odnosno problem je je li tu onda uopće riječ o istoj paradigmi. Zamislimo da imamo glagolski leksem koji ovisno o svojim argumentima (primjerice ovisno o tome što je agens, a što pacijens) supletivno mijenja svoju paradigmu. Pitanje: Je li to onda jedan leksem ili su ipak dva?

²⁷ Ti bi bili frekventniji u današnjem jeziku. ARj daje još mnoge potvrde iz prošlosti, npr. *lūde*, G *lūdeta* (deminutiv s augmentativnim značenjem) u Mihovila Pavlinovića i druge.

IV. Vratimo se sad *trima radnim ljudima*. Kao dobar primjer za ogled hrvatsku imenicu *čovjek* spomenusmo već nekoliko puta (v. §§ II, III.5, III.10). Zanimljiva je još zbog jedne svoje odlike, koja se tiče paukala, gramatičkoga broja koji u hrvatskome obuhvaća brojne vrijednosti od 2 do 4. Hrvatske gramatike zadnjih dvjesto godina muku muče s opisom sintagmi brojeva *dva*, *oba*, *tri*, *četiri* i imenice a-deklinacije u NAV: Jedne spominju stare dualne oblike, druge govore o oblicima koji su jednaki obliku Gsg., treće čak kažu da je riječ upravo o Gsg. Svaki od opisa ima svojih nedostataka. Budući da naš napis nema namjeru rasplitati čvor, tek će ustvrditi da u NAV paukala imenica a-deklinacije te onih riječi koje se s njima slažu dolazi u hrvatskome poseban oblik s gramatemom *a*.²⁸

hrv.						
N.SG.	t-aj	naš- \emptyset	hrvatsk-i	grad- \emptyset	je	velik- \emptyset
N.PC.	t-a	dv-a	hrvatsk-a	grad-a	su	velik-a
N.PL.	t-i	nek-i	hrvatsk-i	grad-ov-i	su	velik-i

Ono što imenicu *čovjek* izdvaja jest to što je jedina hrvatska imenica koja je supletivna (i) unutar jednoga broja. Supletivne korijene ima unutar paukala:

	SG.	PC.	PL.
N	čovjek- \emptyset	čovjek-a	lud-i
G	čovjek-a	lud-i	lud-i
D	čovjek-u	lud-ima	lud-ima
A	čovjek-a	čovjek-a	lud-e
V	čovječ-e	čovjek-a	lud-i
L	čovjek-u	lud-ima	lud-ima
I	čovjek-om	lud-ima	lud-ima

U hrvatskih zamjenica to nije neobično (v. § III.1), ali u imenica je jedinstveno.²⁹ Imajmo na umu da tu još nismo među *mogućim* riječima, nego

²⁸ Samim time otpada formulacija »oblik jednak genitivu singulara« – slučajno je jednak u imenica, ali u zamjenica i tzv. određenih pridjeva nije.

²⁹ Sklonidbe tipa *mati ~ matere*, *kći ~ kćeri*, *tele ~ teleta* i sl. već na prvi pogled – prema fonološkoj podudarnosti – kazuju da nije riječ o istoj pojavi. Ne odbacujemo mogućnost da se i te imenice tumače pomoću supletivnih korijena (*mati ~ mater* i sl.), ali držimo

još uvijek među *postojećima*. Od 21 eksponenta u 21 ćeliji 10 ih se gradi korijenom *čověk*, 11 korijenom *ľud*. Što je Ivan Slamnig učinio u stihu iz našega naslova? – Ništa doli rezultat povećao na 9 : 12. Je li time napravio korak ulijevo ili korak udesno na našoj lenti s kraja § II? – Koliko god stih začudan bio, on je zapravo korak ulijevo, korak prema idealnoj fleksiji. Oblik *ľuda* u Npc.³⁰ smanjuje »nepravilnost« paradigme. Još ako pretpostavimo da je paukalni nominativno-akuzativni sinkretizam u hrvatskome dominantno pravilo u odnosu na supletivizam,³¹ možemo pretpostaviti da bi ukupan rezultat bio *čověk* : *ľud* = 8 : 13, s vokativom čak 7 : 14:

	SG.	PC.	PL.
N	čověk-ø	ľud-a	ľud-i
G	čověk-a	ľud-ĩ	ľud-ĩ
D	čověk-u	ľud-ima	ľud-ima
A	čověk-a	ľud-a	ľud-e
V	čověč-e	ľud-a	ľud-i
L	čověk-u	ľud-ima	ľud-ima
I	čověk-om	ľud-ima	ľud-ima

Pravih potvrda nemamo, paradigmu smo rekonstruirali zapravo ni iz čega jer se leksem *čověk* u APS-u javlja 9 puta, nikad (!) u singularu, i u samo 4 oblika (4 × Npl., 3 × Gpl., 1 × Ipl., 1 × Npc.); kad već brojimo, tu je i 9 pojavnica leksema *žena* (i 3 pojavnice leksema *ženska*).³²

Koračić udesno na našoj lenti, koračić prema idealnijoj supletivnosti,

da je sinkronijski bolje vidjeti ih kao tromorfemske, tako da korijen uvijek ostaje isti: *mat-i-ø*, G *mat-er-e*; *kć-i-ø*, G *kć-er-i*; *tel-e-ø*, G *tel-et-a* i sl.

³⁰ Naglasak bi bio dugosilazni – *ľuda* – kao u imenice *mrāv*, G *mrāva* (tip *grad*, G *grāda*, v. Vukušić *et al.* 2007: § 149), koja u Gpl. čak ima moguće *ĩ* (*mrāvĩ*), koje dijeli s imenicom *ľudi*.

³¹ To možemo pretpostaviti prema slovenskome *človek* u dualu (v. Corbett 2007: 30; Priestly 2003: 401), ali još više prema hrvatskim imenicama a-deklinacije za živo (poput *mladić*, uostalom i *čověk*), koje u Apc. imaju isti oblik kao i u Npc. (*razgovaraju dva mladića ~ vidim dva mladića*), što u sg. nije slučaj (*mladić ~ mladića*).

³² Pa 8 pojavnica leksema *děvojka*, 4 pojavnice leksema *děčak* (i *dečko*), 5 pojavnica leksema *děte* (i *děca*)... Kako već rekosmo u § I, ovaj napis ne ide za tim da bude konkordancija. Tek ćemo upozoriti na visoku čestotnost leksema za dijelove tijela (npr. *ruka*, *noga*, *glava*, *kosa*, *oko*, *oči*, *kralježnica*) te na velik broj netemeljnih riječi za boju (npr. *srebrnomodar*, *morskomodar*, *tamnomodar*, *tamnozelen*, *smeđezelenkast*, *žučkast*, *sivkast*, *narančast*, *kestenjast*, *smeđkast*, *smaragdian*, *roza*); v. o tome nešto i u Bagića (1994).

koračić prema većoj »nepravilnosti« – a time i razmicanju granica *moguće* hrvatske riječi – Slamnig je učinio samo ako sinkretizam ne pretpostavimo i ako se držimo onoga što je u stihu postvareno:

Tri radna ľjuda: gribler, plagijator
i jedan doktor, zakučasti, stari,

Tada je Slamnigova paukalna paradigma imenice *čověk* u APS-u ovakva (ali sad, opet, s pretpostavkom da su ostali oblici onakvi na kakve smo u standardu navikli):

	PC.
N	ľud-a
G	ľud-ĩ
D	ľud-ima
A	čověk-a
V	čověč-a
L	ľud-ima
I	ľud-ima

Sve u sve, tako ogoljen, Slamnigov stih i nije nam više začudan kako nam je godinama bio.³³ Gramatika se sa svim svojim moćima – paradigme, analogije, sinkretizma – još jednom pokazala nadmoćnom. Ne bismo rekli da to umanjuje kreativnost pojedinca-govornika, prije pokazuje da se i pisac-govornik Slamnig kretao u okviru mogućega, u okviru onoga što mu gramatika (jezik) nudi, štoviše da se oblikom *ľuda* priklonio većini, ne otklonu.

V. Na samu početku svoje znane knjige Mark Aronoff (1981 [1976]: 1) predmet je morfologije odredio ovako (isticanje naše):

³³ Pisac ovoga rada jednom se već bio, da tako rekne, *razočarao* kreativnošću pojedinca-govornika shvativši da se ono što isprva biva začudno i kreativno dade opisati kao posve pravilno, da su iskoraci u novo zapravo mnogo manji no što se isprva čini (bilješke uz neologizme Anke Žagar v. u Marković 2010).

Morfologija s riječima postupa kao sa *znakovima*, to jest ne kao tek oblicima, nego kao značenjskim oblicima. Stoga se zauzima riječima koje nisu jednostavni znakovi, nego koje su načinjene od onih još temeljnijih. Ta zauzetost obuhvaća dva različita, ali povezana pitanja: **prvo, raščlambu postojećih sastavljenih riječi, i drugo, tvorbu novih sastavljenih riječi**. Objedinjena morfološka teorija trebala bi biti sposobna izići na kraj s obama tim pitanjima na jedinstven i suvisao način.

Nekako u isto doba o *potencijalnim* riječima – jednome od ključnih morfoloških pojmova – na drugome kraju svijeta piše i Zemskaja (1973: 217ff), a u nas je stanje takvo da je pojam ušao tek u treće izdanje Babićeve *Tvorbe* (2002: 53ff), u prvim dvama nema ga. Na to kakve riječi u jezicima svijeta *jesu*, upućuje nas zorno zbornik Dixon – Aikhenvald (eds.) (2002). Tako primjerice u suškim (engl. *Siouan*, prema *Sioux*) inkorporativnim jezicima krou i hidaca (engl. *crow*, *hidatsa*) iz skupine *missouri* nalazimo i ovakvu riječ (Rankin *et al.* 2002: 183):

akdiiammalapáškuuassaleewaačiinmook

hoće reći, morfski:

ak-dii-ammalapáškuua-ss-aa-lee-waa-čiin-m-oo-k

hoće reći, kao glosa:³⁴

REL-2OBJ-Billings-GOAL-PORT-íci-1ACTR-tražiti-netko-MODE-DEC
'(Mi) potražiti ćemo nekoga tko će te povesti u Billings.'

Ali ni to nije sve. Dade se primijetiti da grad Billings (SAD, Montana) Indijanci zovu *Ammalapáškuua*, što je samo po sebi okamenjena rečenica značenja 'mjesto gdje se reže drvo' (doista, Billings bijaše grad

³⁴ Oznake: 1 = 1. lice, 2 = 2. lice, REL = marker relativnosti, GOAL = marker cilja, PORT = portativ, ACTR = agens, MODE = marker načina, DEC = deklarativ.

pilanâ). Dakle u jednoj riječi inkorporirane su dvije relativne rečenice, jedna sinkronijska i jedna dijakronijska, okamenjena, prema čemu su Karadžičeve *pusti-baba-konju-krv* i *krsti-kume-dijete* doista mačji kašalj.³⁵

Nas pak zanima ne kakve hrvatske riječi jesu, nego kakve bi one *mogle biti*. Primjerice ne zanima nas to da bi se hrvatski pridjevi mogli ne sklanjati, jer *već ih ima* koji se ne sklanjaju, usp. u Slamniga *Iza reda breza / čeka me djevojka u roza kombineu* (ASP, *Meka je pod tabanima breza*), *Modra lokva neba / muti se prema rubu u roza* (APS, »Akvarrel«); ako nas što zanima, to je bi li *moglo biti* da se ne sklanja nijedan. Ili, ne zanima nas to što hrvatski glagoli mogu imati tri, pa i četiri prefiksa, npr. *na-iz-pri-povijedati se*, usp. u Slamniga *pre-po-iz-od-nositi* (ASP, »Mi na podu«); ako nas što zanima, to je bi li *moglo biti* da imaju pet-šest prefikasa; i ako da, koji bi oni bili i kako bi se redali.

Kako sa supletivnošću i mogućim riječima stoji? – Pretpostavili smo (v. § II) da bi se idealno supletivno leksem u hrvatskome ostvarivao u 14 sasma različitih oblika riječi, s paukalom u 21-om. Rafiniramo li sad taj ideal na leksemu *čověk* pomoću Corbettovih kriterija (v. § III), vidimo: da bi ti oblici idealno bili fonološki potpuno nepodudarni (npr. *čověk*, *ľud* i još 19 takvih sasma različitih); da bi bilo dobro da je koji od njih nulti (npr. *čověk*, *ľud*, još 18 takvih i još k tomu jedan nulti); ako već ne mogu svi biti potpuno različiti, bilo bi dobro da su unutar ćelija oni raspoređeni prema morfološkom kriteriju te da je taj kriterij u imenica padež (kao što je kod *čověk* i *ľud* sad u paukalu), u glagola primjerice lice (kako je u francuskoj s *allons ~ vont*);³⁶ da bi bilo dobro da se *čověk*, *ľud* i još 18 takvih i još k tomu jedan nulti smjenjuju ovisno o što većem broju obilježja (npr. ne samo o padežu i broju, nego i o određenosti, otuđivosti, rodu);³⁷ da bi bilo dobro da oblicima – ako su preklopljeni – ne možemo odrediti ishodište (što kod *čověk* i *ľud* po svemu sudeći ipak možemo); da su oblici jedinca-ti, odnosno da im se korijeni ostvaruju samo u jednom eksponentu jedne

³⁵ Spomenute folklorne nazive biljaka v. i u ARj-u (s. v.) te u Maretića (1899: § 374c).

³⁶ Na tim primjerima vidi se da s Corbettovim kriterijima ne ide sve baš kao po špagi – morfološko se uglavnom podudara s relevantnije, morfosintaktičko s manje relevantnim, pa je kriterije III.5, III.7 i III.8 teško pomiriti.

³⁷ Da *čověk* nije *epicen*, kao što jest (može značiti oba spola, ali ima stabilan rod), nego da je imenica *općega roda* (engl. *common gender*, imenica koja može imati različite rodove), kao npr. *izdajica*, *bitanga*, *lotalica*, *zanovijetalo*, možemo zamisliti da bi se supletivni korijeni idealno mijenjali ovisno i o rodu.

čelije, te da se pojavljuju potpuno bez reda (što kod *čovjek* i *lud*, opet, nije slučaj). Kad se zbroji i oduzme, od svega što bi *moglo biti*, ostvareno je zapravo malo, i malo je *vjerojatno* da bi moglo više.

Gdje su u svemu tome Slamnigova *tri radna ljuda*? – Kako mi mislimo (v. § IV), oni su na lenti fleksije i supletivnosti (v. § II) skretanje ulijevo, skretanje prema kanonskoj fleksiji. Zaključak nam se čini neočekivanim, ali tako je u našoj priručnoj gramatici supletivnosti ispalo. Drugi bi tada zaključak bio poticaj za posve okrenutu raspravu, suprotnu našoj prvotnoj ideji: Valjalo bi vidjeti ima li u Slamniga još mjesta na kojima se on kreće prema idealnoj fleksiji?³⁸ Odmah s napomenom da bi takva rasprava također bila rasprava o *mogućim* riječima – vidjesmo da ni idealno flektiranih riječi nema baš na bacanje. Treći zaključak pitanje je koje ostavljamo onima koji za razliku od nas pjesništvo razumiju: Što sad sve to skupa za čitanje »Evandelistâ«, *Aleje poslije svečanosti* i Slamniga u cjelini znači?

– Jer konačno: *Pa on se samo narugao ruskim ideologemom, a ti, sivoj, shvatio doslovno...*

Literatura

- ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880–1976. Vol. I–XXIII. Zagreb: JAZU.
- Aronoff, Mark. 1981 [1976]. *Word formation in generative grammar*. Second printing. Cambridge, MA – London: The MIT Press.
- Babić, Stjepan. 1986. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku: Nacrt za gramatiku*. Zagreb: JAZU – Globus.
- Babić, Stjepan. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Treće izdanje. Zagreb: HAZU – Nakladni zavod Globus.
- Bagić, Krešimir. 1994. *Živi jezici: Poetska pisma Ivana Slamniga, Josipa Severa i Anke Žagar*. Zagreb: Naklada MD.
- Barić, Eugenija – Mijo Lončarić – Dragica Malić – Slavko Pavešić – Mirko Peti – Vesna Zečević – Marija Znika [Barić *et al.*] 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Bauer, Laurie. 2001. *Morphological productivity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bauer, Laurie. 2003. *Introducing linguistic morphology*. Second edition. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Brown, Dunstan – Marina Chumakina – Greville G. Corbett – Andrew Hippisley [Brown *et al.*] 2004. *The Surrey suppletion database*. <http://www.smg.surrey.ac.uk/Suppletion/>
- Bybee, Joan L. 1985. *Morphology: A study of the relation between meaning and form*. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Comrie, Bernard – Greville G. Corbett (eds.) 2006 [1993]. *The Slavonic languages*. London – New York: Routledge.
- Corbett, Greville G. 2005. The canonical approach in typology. In: Zygmunt Frajzyngier – Adam Hodges – David S. Rood (eds.) 2005. *Linguistic diversity and language theories*: 25–49. Amsterdam: John Benjamins.
- Corbett, Greville G. 2006. *Agreement*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Corbett, Greville G. 2007. Canonical typology, suppletion, and possible words. *Language* 83: 8–42.
- Dixon, R. M. W. – Alexandra Y. Aikhenvald. 2002. Word: A typological framework. In: Dixon – Aikhenvald (eds.) 2002: 1–41.
- Dixon, R. M. W. – Alexandra Y. Aikhenvald (eds.) 2002. *Word: A cross-linguistic typology*. Oxford: Oxford University Press.
- Donat, Branimir. 1983. [Ivan Slamnig]. In: Ivan Slamnig. 1983. *Izabrana djela: 7–37*. Pet stoljeća hrvatske književnosti, knj. 167. Prir. Branimir Donat. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Dressler, Wolfgang U. 1987. Word formation (WF) as part of natural morphology. In: Wolfgang U. Dressler – Willi Mayerthaler – Oswald Panagl – Wolfgang U. Wurzel.

³⁸ Oni koji su o Slamnigovu jeziku pisali (v. npr. Donat 1983; Bagić 1994) – pisac ovoga rada priznaje da je i sam isprva krenuo s tim dojmom – primijetili su *jezičnu igru*, u najširem smislu tog termina. Valja se zamisliti nad time kamo ta igra zapravo smjera – u ludizam ili u *špartanstvo*.

1987. *Leitmotifs in Natural Morphology*: 99–126. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing Co.
- Dressler, Wolfgang U. 2005. Word-formation in Natural Morphology. In: Pavol Štekauer – Rochelle Lieber (eds.) 2005. *Handbook of word-formation*: 267–284. Dordrecht: Springer.
- Hockett, Charles F. 1958. *A course in modern linguistics*. New York: Macmillan.
- Katamba, Francis – John Stonham. 2006. *Morphology*. Second edition. Basingstoke – New York: Palgrave Macmillan.
- Kordić, Snježana. 2002. *Riječi na granici punoznačnosti*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Maretić, Tomo. 1899. *Gramatika i stilistika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Štampa i naklada knjižare L. Hartmana (Kugli i Deutsch).
- Marković, Ivan. 2010. Hrvatske koordinativne složenice. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 36/1: 71–95.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Mithun, Marianne. 1999. *The languages of Native North America*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Peti, Mirko. 2004. *Oblici nebrotivosti u hrvatskome jeziku*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Poljanec* = Radoslav F. Poljanec – S. M. Madatova-Poljanec. 2002 [1987]. *Rusko-hrvatski slovar' = Rusko-hrvatski rječnik*. Pretisak I. izdanja. Zagreb: Školska knjiga.
- Priestly, T. M. S. 2006. Slovene. In: Comrie – Corbett (eds.) 2006: 388–451.
- Rankin, Robert – John Boyle – Randolph Graczyk – John Koontz [Rankin *et al.*] 2002. A synchronic and diachronic perspective on »word« in Siouan. In: Dixon – Aikhenvald (eds.) 2002: 180–204.
- Robert* = *Le nouveau Petit Robert: Dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française*. 1993. Texte remanié et amplifié sous la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey. Paris: Dictionnaires Le Robert.
- Silić, Josip – Ivo Pranjković. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Simeon, Rikard. 1969. *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*. Vol. I–II. Zagreb: Matica hrvatska.
- Skok* = Petar Skok. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Vol. I–IV. Eds. Mirko Deanović – Ljudevit Jonke – Valentin Putanec. Zagreb: JAZU.
- Tihonov, Aleksandr Nikolaevič. 2002. *Sovremennyj russkij jazyk: Morfemika* –

Slovoobrazovanje – Morfologija. Moskva: Citadel'-trejd.

Timberlake, Alan. 2006. Russian. In: Comrie – Corbett (eds.) 2006: 827–886.

Vinja, Vojmir. 2006. *Gramatika španjolskog jezika s osnovama španjolsko-francusko-talijanskog uspoređenja*. Deveto izdanje. Zagreb: Školska knjiga.

Vukušić, Stjepan – Ivan Zoričić – Marija Grasselli-Vukušić [Vukušić *et al.*]. 2007.

Naglasak u hrvatskome književnom jeziku. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Zemskaja, Elena Andreevna. 1973. *Sovremennyj russkij jazyk: Slovoobrazovanie*. Moskva: Prosvetšenie.

Ivan Marković

Tri radna ljuđa (Three working mans)

On Suppletion and Possible Croatian Words

Possible word and *potential word* belong to the key morphological concepts. The paper discusses the possible Croatian word, suppletion being the criterion for possibility. Canonical suppletion within Greville G. Corbett's *canonical typology* is set against canonical inflection. The language of Ivan Slamnig's poems demonstrates how and in which directions it is possible to broaden the borders of possible words and whether in fact Slamnig had broadened them.

Key words: morphology (language), canonical typology, suppletion, possible word, potential word, Croatian language, Ivan Slamnig (poet)